

Filip Żelewski

"Podróż do Wierszyny - Sybiracy" w Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej

Niepodległość i Pamięć 20/1-2 (41-42), 240-243

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Podróż do Wierszyny – Sybiracy w Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej

Wystawa *Podróż do Wierszyny – Sybiracy* była prezentowana w Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej od 19 września do 18 listopada 2012 r.

Miejsce wybrano nieprzypadkowo. X Pawilon „związany” jest z Syberią, stanowiąc w pewnym sensie symbol tułaczki tysięcy polskich patriotów zesłanych na Sybir w czasie zaborów. Ponadto posiada wyjątkową ekspozycję dotyczącą Sybiraków i ich dramatycznych losów na „nie-ludzkiej ziemi” w latach 1940-1956. Wystawa *Podróż do Wierszyny – Sybiracy*, doskonale zatem wpisywała się w tę tematykę, uzupełniając w ciekawy sposób stałą ekspozycję Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej. Pokazała jednak mniej znany polski akcent dotyczący Syberii, jakim było dobrowolne osiedlanie się naszych rodaków w tamtych rejonach.

Wystawę poświęcono wsi Wierszyna, założonej przez polskich osadników w obwodzie irkuckim. Przybyli tam w 1910 r., w ramach akcji osiedleńczej, propagowanej przez ówczesnego premiera Rosji Piotra Stołypina, który realizując reformę agrarną, zachęcał do osiedlania się na olbrzymich, słabo zaludnionych przestrzeniach syberyjskich. Należy

podkreślić, że władze Rosji prowadziły w tym czasie na ziemiach polskich szeroko zakrojoną akcją propagandową, zachęcając Polaków do dobrowolnego osiedlania się na Syberii, obiecując nadanie ziemi i kusząc perspektywą lepszego życia. Wielu Polaków, zwłaszcza z regionów dotkniętych biedą i bezrobociem, decydowało się na ten desperacki krok, nie mając pewności, jaki los ich czeka na tym, jakże nieprzyjaznym i trudnym do zagospodarowania terenie. Rzeczywistość, jaką zastawali, często drastycznie odbiegała od świetlanych perspektyw nakreślanych przez rząd rosyjski – w trudzie i znoju osadnicy musieli walczyć o każdy dzień swej egzystencji. Jak odnotowała ówczesna prasa „tysiące wychodźców po otrzymaniu zapomogi, widząc położenie swe bez wyjścia, ucieka z powrotem, aby ratować się od śmierci głodowej”¹. Ci jednak, którzy odważyli się zostać stworzyli polskie osady, takie jak Wierszyna, a ich potomkowie, pomimo olbrzymiej odległości – ponad sześciu tysięcy kilometrów – dzielącej ich od kraju nad Wisłą, do dziś

¹ *Z pola przemysłu i pracy*, [w:] „Trybuna – tygodnik społeczny, polityczny i literacki”, 1910, nr 16.

zachowali język i kulturę polską. Im to właśnie poświęcona została wystawa zatytułowana *Podróż do Wierszyny – Sybiracy*.

W surowych wnętrzach X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej, podkreślających trudne warunki bytowe osadników, zaprezentowano fotograficzną relację z podróży do Wierszyny delegacji Senatu RP, odbytej w 2010 r., w stulecie założenia miejscowości. Wzięli w niej udział dziennikarze (Edyta Poźniak, Andrzej Gajcy i Tomasz Jędruchów), którzy przygotowali z tej podróży bogaty i interesujący materiał zdjęciowy. Na zaprezentowaną w niecodzienny sposób ekspozycję składały się unikatowe – przedstawiające Wierszynę i okolice – fotografie, ciekawie zaaranżowane przy użyciu płodów rolnych i wyrobów charakterystycznych dla omawianego regionu. W trzech połączonych amfiladowo pomieszczeniach zaprezentowano zdjęcia i materiały, grupując je tematycznie. Pierwsza z sal nawiązywała do początków osadnictwa w Wierszynie oraz historii tego regionu, gdzie ukazano zdjęcia, m.in. pierwszych mieszkańców wsi, a także narzędzia i sprzęty gospodarstwa domowego. W kolejnej sali dominowała feeria barw. Przedstawiono tam życie codzienne i folklor regionu, a uwagę zwiedzających zwracały nie tylko kolorowe stroje, lecz także wyszu-

kane zdobienia domów i ogrodzeń, charakterystyczne dla tamtejszej kultury materialnej. Trzecia z sal poświęcona była miastom syberyjskim. Zaprezentowano w niej zdjęcia z Jekaterynburga i Nowosybirsk. Ważne uzupełnienie kompozycji stanowiły prezentowane na monitorach dodatkowe materiały, niepublikowane zdjęcia oraz kilkunastominutowy reportaż filmowy.

Oficjalne otwarcie wystawy *Podróż do Wierszyny – Sybiracy* nastąpiło 19 września 2012 r. Uroczystość rozpoczął Marszałek Senatu Rzeczypospolitej Polskiej Bogdan Borusewicz, składając kwiaty w celi Romualda Traugutta, straconego na terenie Cytadeli Warszawskiej w 1864 r. W czasie wernisażu prowadzonego przez redaktora Romana Czejarka – dziennikarza radia i telewizji, Marszałek Senatu wygłosił przemówienie, w którym przybliżył licznie zgromadzonym gościom współczesne realia życia mieszkańców Wierszyny, potomków polskich osadników oraz podkreślił problemy, z którymi borykają się obecnie środowiska polonijne na tym obszarze. Następnie autorzy zdjęć prezentowanych na wystawie w ciekawy sposób zrelacjonowali podjęte działania dziennikarskie i zapoznali zwiedzających z ekspozycją.

W czasie wernisażu goście, oprócz wystawy *Podróż do Wierszy-*

ny – *Sybiracy*, z dużym zainteresowaniem zwiedzili także stałą ekspozycję Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej, w szczególności wystawę *Sybiracy 1940-56*, po której oprowadzili pracownicy Muzeum Niepodległości, prezentując najciekawsze eksponaty. Na zakończenie Marszałek Bogdan Borusewicz dokonał uroczystego wpisu do księgi pamiątkowej Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej.

Zwieńczeniem tego wyjątkowego wernisażu był niecodzienny poczęstunek, dzięki któremu goście Muzeum, w nawiązaniu do wystawy, mogli poczuć smaki i zapachy syberyjskich specjałów. Wszystkim zainteresowanym udostępniono także bezpłatny katalog.

Z perspektywy czasu możemy dziś ocenić, że wystawa *Podróż do Wierszyny – Sybiracy* wzbudziła duże zainteresowanie zwiedzających i spotkała się z ich życzliwym przyjęciem. Przez cały czas trwania ekspozycji usłyszeliśmy wiele ciepłych słów, nie tylko na temat wernisażu, lecz także realizacji całego projektu. Szczególnie podkreślano fakt, że prezentowanie tego typu tematyki jest niezwykle ważne, gdyż znacząco przyczynia się do pogłębienia wiedzy na temat sytuacji polskiej mniejszości narodowej zamieszkującej Syberię. Warto także podkreślić, że ciekawa i barwna kompozycja

wystawy trafiała doskonale w gust młodego pokolenia odbiorców. Muzeum Niepodległości zorganizowało specjalne spotkania z młodzieżą, na których – przy wykorzystaniu nowoczesnych, multimedialnych form przekazu – prezentowano nie tylko ekspozycję, lecz także problematykę dotyczącą sytuacji Polonii syberyjskiej, w tym działań podejmowanych na rzecz niesienia pomocy Polakom na Wschodzie.

Należy przypomnieć, że powyższa inicjatywa została podjęta tuż przed uruchomieniem ważnego projektu rewitalizacji w Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej pod nazwą *Poprawa oferty kulturalnej i wzrost dostępności do kultury obiektów Muzeum Niepodległości w Warszawie poprzez rewitalizację i modernizację oddziału – Cytadeli Warszawskiej – w szczególności X Pawilonu, XI Pawilonu, Bramy Białoskiej i dziedzińca*.

Bardzo cieszy nas fakt, że wystawa *Podróż do Wierszyny – Sybiracy* została tak ciepło przyjęta przez zwiedzających i pomimo krótkiego, zaledwie dwumiesięcznego okresu prezentowania w Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej, zwiedziło ją aż ponad dwa tysiące osób, w tym duża ilość grup zorganizowanych.

Wystawa *Podróż do Wierszyny – Sybiracy* objęta patronatem hono-

rowym Marszałku Senatu Bogdana Borusewicza, Marszałku Województwa Mazowieckiego Adama Struzika oraz Prezydenta m. st. Warszawy Hanny Gronkiewicz-Waltz przygotowana została przez Agencję Artystyczną Grupa M-D-M we współ-

pracy z Muzeum Niepodległości w Warszawie.

Jej tegoroczna edycja prezentowana będzie w siedzibie Senatu Rzeczypospolitej Polskiej.

Filip Żelewski

Informacja o działalności Muzeum Niepodległości w 2012 r.

W 2012 r. Muzeum Niepodległości realizowało swoje cele statutowe w zakresie wystawiennictwa, gromadzenia muzealiów oraz upowszechniania wiedzy. W minionym roku najważniejszą wystawą przygotowaną przez pracowników Muzeum była *Architektura Polski niepodległej. Idea w przestrzeni miasta wczoraj i dziś* prezentowana od 19 maja do 15 grudnia 2012 r. w sali balowej Pałacu Przebendowskich/Radziwiłłów. Ekspozycja składała się z projektów i rysunków architektonicznych budowli powstałych w okresie międzywojennym, planów urbanistycznych, pamiętek po słynnych architektach, narzędzi, którymi się posługiwali oraz licznych zdjęć z okresu dwudziestolecia międzywojennego. Dzięki prezentacji dokonań polskich architektów, ilustracji poszukiwań idei, piękna i wygody w architekturze lat 1918-1939 zwiedzający mogli poznać zmiany, jakie zaszły w urbanistyce II Rzeczypospolitej.

Niezmienną popularnością cieszyły się w 2012 r. wystawy stałe w siedzibie głównej Muzeum oraz w oddziałach Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej, Muzeum Więzienia Pawiak i jego filii Mauzoleum Walki i Męczeństwa w al. Szucha. Ekspozycje mieszczące się w placówkach Muzeum zwiedziło w 2012 r. ponad 100 tys. osób. Uznaniem cieszyły się także wystawy planszowe, przygotowane przez Muzeum, które prezentowane było w ponad dwudziestu instytucjach.

W 2012 r. Muzeum Niepodległości wydało sześć katalogów wystaw: *Galeria autoportretu współczesnego 1984-1990; I trzeba było żyć... Kobiety w KL Ravensbrück: And we had to live... Women at KL Ravensbrück; I trzeba było żyć... Kobiety w KL Ravensbrück. Und man musste leben... Frauen im KZ Ravensbrück; Obszar wolności twórczej. Wydawnictwa studenckie 1956-198; Architektura Polski niepodległej.*